

Mezővédő erdősávok madárvilágának vizsgálata

Monitoring of breeding bird communities of windbreaks

JÁNOSKA FERENC

Az intenzív mezőgazdasági termelés körülményei közepette teljesen eltűntek, illetve eltűnőben vannak azok a természetes élőhely-menedékek, amelyek biztosították az élőlényközösségek fennmaradását e mesterséges élőhelyeken. Ezen élőhelyeket képesek többé-kevésbé helyettesíteni, pótolni a mezőgazdasági területeken létesített erdősávrendszerek, amelyek telepítésekor elsősorban a szél okozta károk elleni védekezés megvalósítását tűzték ki célul. Az erdősávok hasznosságát e kitűzött cél szem előtt tartásával számos vizsgálat igazolta, de az erdősávokban megtelepedő állatközösségekről kevés adattal rendelkezünk. Néhány felmérés korábban igazolta azt, hogy a mezővédő erdősávok fontos szerepet játszanak az apróvad-gazdálkodásban, illetve szerepük lehet védett állatfajok fennmaradásában, de tartamos, több évre kiterjedő vizsgálatok nem folytak. A hazai kutatások eredményeinek ismeretében 1989-ben indultak be ilyen irányú kutatások a Mosonszolonok térségében elhelyezkedő Lajta Project kutatási területen.

Az eredmények nagyon sokrétűek, hiszen a gyakori fajok állománydinamikáiról 19 éves teljes adatsorokkal rendelkezünk. A terület legfontosabb fészkelője minden évben a tövisszűrő gébics (*Lanius collurio*) volt. 1994-es fészkelőállománya az erdősávok területére vonatkoztatva meghaladta az 1 pár/ha értéket. A terület egyik legértékesebb fészkelő faja a kis őrgébics (*Lanius minor*). A 90-es évek elején e faj gyakorinak volt mondható, fészkelőállománya egyes években meghaladta a 25 párt. Sajnos az utóbbi években állománya erősen csökkenő tendenciát mutatott, az utolsó két évben már nem regisztráltuk fészkelőként. Állománycsökkenésének pontos okai nem ismeretesek. A jelenség igazolja azt a korábbi tapasztalatot, hogy a fajok állományai elsősorban az elterjedési területeik peremén különösen érzékenyek.

Gyakori fészkelőként a tövisszűrő gébics mellett az erdei pityert (*Anthus trivialis*), a vadgerlét (*Streptopelia turtur*), az örvös galambot (*Columba palumbus*), egyes években az erdei pintyet (*Fringilla coelebs*) találtuk a vizsgálati évek során.

Az erdősávokban jelen vannak fészkelőként a mezőgazdasági területekre jellemző fajok (pl. citromsármány (*Emberiza citrinella*), sordély (*E. calandra*) stb), illetőleg olyan fajok, amelyek zárt erdőben nem vagy csak igen ritkán települnek (pl. tövisszűrő gébics, kis őrgébics stb.). Az erdősávok a speciális élőhely sávszerűségéből adódóan teljes hosszukban egy szegélycönózisnak felelnek meg. Így fordulhat elő, hogy az erdősávokban azon fészkelő fajokkal lehet találkozni, amelyek alföldi és dunántúli erdők erdőszegélyeiben jellemzőek, s amelyeket vizsgálataink során kimutattunk.

Jelenleg már 19 év adataival rendelkezünk, amelynek során jelentős változások álltak be a fészkelő madárfauna összetételében, diverzitási viszonyaiban. A hasonló élőhelyeken nemzetközi viszonylatban is páratlanul hosszú időre kiterjedő vizsgálatok felhívják a figyelmet az agrárkörnyezetben élő madárfajok védelmének fontosságára.

Adataink lehetővé teszik az erdősávokban fészkelő ragadozómadár-fajok fészkelőállományainak hosszútávú monitoringját is. Sokrétű adatainkból kiemelendő a kék vércse (*Falco vespertinus*) fészkelő állományainak csökkenése. Más fajok esetében inkább fluktuáló változásokat tapasztaltunk.

Kutatásainkat jelenleg az ERFARET „Tartamos vadgazdálkodás feltételeinek megteremtése” alprogram keretében végzzük.

Summary

The monitoring of bird communities in an extensive network of shelterbelts in north-western Hungary has been carried out since 1989 within the framework of 'Lajta Project' research program, which is a complex study of biotopes in an agricultural landscape organized by the Institute of Wildlife Management, Faculty of Forestry, University of West Hungary.

The network of 50 shelterbelts covers approximately 118 hectares out of the total area (approx. 3000 hectares). The commonest tree species planted in the shelterbelts were False Acacia (Black Locust) (*Robinia pseudoacacia*), Green Ash (*Fraxinus pennsylvanica*), Osage Orange (*Maclura pomifera*) and Honey Locust (*Gleditsia triacanthos*).

Breeding data on birds were collected for 19 years since 1989, population dynamics for common species was also recorded. Red-backed Shrike (*Lanius collurio*) was amongst the commonest species: it proved dominant every year. The population of Common Nightingale (*Luscinia megarhynchos*) has shown increment, especially in shelterbelts with thick shrub layer. Density of Golden Oriole (*Oriolus oriolus*) fluctuated: it was more common in the first years but the population decreased in the second part of the monitoring program.

Lesser Grey Shrike (*Lanius minor*) and Red-footed Falcon (*Falco vespertinus*) had small breeding population in the study area despite the fact that both species are extremely rare in the western regions of Hungary. The population of Lesser-grey Shrike went through a strong decline in the last decade with no records on breeding in the last 2 years.

The monitoring has found strong correlation between the habitat structure of shelterbelts and the species composition, density and diversity of their avifauna. In agricultural landscape shelterbelts provide alternative habitats for several bird species and contribute in the prevention of the total collapse of biological diversity.